

РОЗДІЛ 5

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ III-IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

УДК 371.123:7

Т.В. Агейкіна-Старченко
м. Вінниця, Україна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в суспільному житті, вимагають оновлення базової освіти, яку вчителі здобули у ВНЗ. Це зумовлює актуальність їх післядипломної освіти, основним завданням якої є створення умов, що забезпечують високий рівень професійної кваліфікації, активізують процеси саморозвитку та самовдосконалення. На цьому зроблено акцент у Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції розвитку післядипломної освіти України та інших нормативно-правових документах. Система підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін має не тільки надавати учителю значну кількість мистецько-професійних і психолого-педагогічних знань, професійно-виконавських умінь і навичок, а й проектувати подальші кроки підвищення його кваліфікації, професійного розвитку відповідно до сучасних вимог загальної мистецької освіти, тому однією з актуальних проблем післядипломної освіти вчителів мистецьких дисциплін є створення таких умов, які забезпечать підвищення їх кваліфікації та професійного зростання.

Метою статті є узагальнення результатів наукового дослідження щодо педагогічних умов підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти.

Для здійснення формувального експерименту дисертаційного дослідження перед нами стояли завдання:

- 1) впровадження у навчальний процес учителів мистецьких дисциплін педагогічних умов, спрямованих на підвищення рівня їх кваліфікації;
- 2) проведення контрольного вимірювання рівнів кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін – учасників контрольних та експериментальних груп.

Експериментальна перевірка педагогічних умов підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін регламентувалася моделлю підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти, де всі її складові (концептуальна, змістова, процесуальна, рефлексивна) взаємопов'язані та взаємообумовлені. У формувальному експерименті брали участь учителі мистецьких дисциплін ЗОШ Вінницької, Житомирської, Чернівецької та Полтавської областей.

Для експериментальної перевірки педагогічних умов підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін нами були внесені зміни у структуру і зміст занять інтенсивного періоду навчання вчителів мистецьких дисциплін. Ці зміни регламентувалися розробленою моделлю підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної

освіти. Учителі мистецьких дисциплін контрольної та експериментальної груп підвищували кваліфікацію за очною формою навчання.

Курси підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін починалися з організації міжособистісної взаємодії суб'єктів навчання (зняття захисних психологічних бар'єрів, встановлення емоційного контакту, розвиток позитивного самосприйняття, усвідомлення власних цілей навчання тощо). Особистісно орієнтована спрямованість підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін (друга педагогічна умова) передбачає уточнення та корекцію змісту програм їх навчання шляхом упровадження гри «Планування змісту мистецько-фахової, психолого-педагогічної та художньо-виконавської підготовки вчителів мистецьких дисциплін». Гра проводилася сумісно з викладачами кафедр психології, педагогіки, культурології. У процесі гри слухачі мали можливість придбати досвід самовизначення у ситуаціях індивідуального та групового усвідомлення професійно-особистісних труднощів, їх проблематизації та визначення змісту навчання (вибір тем), яке забезпечить вирішення даних проблем. Також гра передбачала визначення курсової підготовки вчителів мистецьких дисциплін кожної конкретної групи, а також індивідуальної освітньої траєкторії з урахуванням їх потреб, інтересів і професійно-особистісних проблем.

Період інтенсивного навчання вчителів мистецьких дисциплін мав наступні складові: *методологічний*, що забезпечує загальнокультурний компонент підвищення кваліфікації, *та теоретико-методичний*, що забезпечує мистецько-педагогічний і мистецько-методичний компоненти змісту підвищення кваліфікації. Ці компоненти віддзеркалюють професійні запити вчителя і поєднуються між собою у навчально-тематичних планах та освітньо-професійних програмах курсів підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін.

До методологічної складової навчального процесу вчителів мистецьких дисциплін (соціально-гуманітарний модуль – 10% навчального часу) ми включили такі теми, як «Філософські основи сучасної освіти», «Нормативно-правове забезпечення освіти та охорони дитинства» та спецкурс «Професійна компетентність учителів мистецьких дисциплін». Такий вибір тем обумовлений тим, що:

- по-перше, після отримання базової освіти або додаткової освіти вчителя (під час проходження останніх курсів) пройшов деякий час, і необхідно її оновити з урахуванням сучасних вимог;

- по-друге, поява нової освітньої позиції – компетентісно зорієнтованого підходу у навчально-виховному процесі потребує теоретичного осмислення компетентності як результату навчання у процесі підвищення кваліфікації вчителя мистецьких дисциплін;

- по-третє, вчителю необхідні знання не тільки своїх обов'язків як громадянина держави, а й громадянських прав, свобод з метою їх ефективної реалізації заради розвитку громадянського суспільства.

Теоретико-методична складова навчального процесу вчителів мистецьких дисциплін (80% навчального часу) представлена професійним модулем і включала такі дисципліни, як «Теорія та методика викладання музичного мистецтва», «Професійно-особистісне самовизнання вчителя», «Педагогічна інноватика», «Художньо-педагогічний аналіз мистецьких творів світової та національної культури». Реалізація комплексності, інтегративності та поліхудожності у процесі підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін (третя педагогічна умова) здійснювалася шляхом упровадження у навчальний процес інтегрованого спецкурсу «Формування інформаційної компетентності вчителів», де слухачі курсів набували навички створення специфічного мистецького простору засобами мультимедійних технологій, стали учасниками круглого столу «Інтегрований підхід до викладання предметів художньо-естетичного циклу» за участю мистецтвознавців, культурологів і вчителів мистецьких дисциплін. Творчі майстерні «Мистецтво акомпанементу», «Позакласна робота вчителя мистецьких дисциплін» (шкільний хор, дитячий оркестр, музичний театр, естрадний вокал, вокальний ансамбль), «Метод проектів на мистецьких дисциплінах» (варіативна частина) надали можливість учителям як здобути нові

практичні навички, так і отримати індивідуальні консультації відповідних фахівців. Такий підбір навчальних дисциплін пояснюється низкою причин:

- сучасні програми передбачають інтегрований аналіз будь-якого мистецького твору, тому вчителю необхідно мати уявлення про особливості художньої мови, специфіку засобів виразності, форми та жанри того виду мистецтв, до якого належить даний твір;

- вивчення пісенних традицій України (адже пісенна спадщина – це джерело музичної культури нашого народу) включає елементи народознавства, української музичної культури, історію культури, української літератури та історію України, що дає можливості у комплексі розглянути національні артефакти та розвинути етнокультурну компетентність учителів;

- самостійний аналіз педагогом своєї професійної діяльності за останні роки (професійно грамотно визначити пріоритетні сторони аналізу, дати об'єктивну оцінку своєму досвіду, побачити його у русі, розвитку, побачити за окремим нагромадженням фактів, подій, заходів, щоденних справ і турбот загальну лінію свого розвитку як викладача-предметника й педагога-вихователя) надасть змогу вчителю порівняти його досвід із планами щодо власного професійного розвитку за більш тривалий період навчання;

- більшість педагогів відчують певний психологічний бар'єр перед освоєнням комп'ютерної техніки і використанням інформаційних ресурсів у навчанні, що, зазвичай, маскується сумнівами щодо педагогічних можливостей названих засобів і технологій, навіть досвідчені педагоги далекі від нових ІКТ, не володіють ними і, маючи консервативне мислення, не завжди розуміють їх значимість, упровадження ІКТ у навчальний процес сприймається як просте переказування відомого педагогу змісту за допомогою комп'ютерних засобів, а такий підхід залишає невикористаними колосальні можливості активізації наочно-образного і теоретично-образного мислення учнів;

- заняття у творчих майстернях реалізує принцип єдності теорії та практики, знайомить із різними авторськими знахідками вчителів, прийомами та методами роботи з предмету, допомагає узагальнити власний педагогічний досвід учителя та активізувати його творчий потенціал.

Діагностико-аналітичний модуль (10% навчального часу) інтегрує предметно-методичний і методологічний складові періоду інтенсивного навчання і включає вхідне діагностування, визначення дефіциту професійної компетентності, вибір власної траєкторії розвитку відповідно до результату діагностування. Орієнтація змісту підвищення кваліфікації на сучасні вимоги до професійної компетентності вчителів мистецьких дисциплін (перша педагогічна умова) дала можливість слухачеві курсів на цьому етапі вибрати з варіативної частини факультативи, які найбільш відповідають його запитам, і після закінчення періоду інтенсивного навчання через поточне вихідне діагностування оцінити динаміку власної професійної компетентності (рівень яких компетентностей він підвищив, а рівень яких ще знаходиться нижче бажаного). Науково-практична конференція з обміну досвідом учителів і захист групових й індивідуальних проєктів допомогли проявити його професійну компетентність (знання, уміння, цінності та творчість) у практичній діяльності.

В експериментальній групі на розгляд теоретично-методологічних та методичних питань соціально-гуманітарного та професійного модулів ми більше часу відвели на реалізацію практичної частини змісту. У зв'язку з цим в організації підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін експериментальної групи ми використовували активні, інтерактивні методи навчання (четверта педагогічна умова).

Так, учителі мистецьких дисциплін уперше стали учасниками дискусії на тему «Музична творчість школярів», мозкового штурму «Модель сучасного вчителя мистецьких дисциплін», ділової гри «Урок мистецтва», практикуму «Тест-завдання», «Методичного аукціону» та «Аукціону знань». Оскільки компетентності розвиваються інтегровано, кожний із цих методів впливав як на підвищення рівня професійної компетентності вчителів мистецьких дисциплін, так і на підвищення рівня їх кваліфікації.

Для розвитку таких показників кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін за соціально значущим критерієм, як вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях, здатність

Розділ 5 Психолого-педагогічні основи впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання і виховання студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації

визначити мету комунікації, ми запропонували слухачам стати учасниками тренінгу «Комунікативна компетентність педагога». Ділова гра «Урок мистецтва» допомогла розвинути такі показники, як здатність приймати ефективне рішення у проблемних ситуаціях, здатність спільно визначати цілі діяльності та реалізувати їх, уміння знаходити інформацію з дисципліни, яку викладає вчитель, та вибирати її, нестандартне мислення.

Таблиця 1

Упровадження активних та інтерактивних методів навчання у процес підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін

Найменш розвинуті показники кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін	Активні та інтерактивні методи підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін
Особистісно орієнтований критерій	
– здатність приймати ефективне рішення у проблемних ситуаціях	Тренінги «Розвиток особистості», «Комунікативна компетентність педагога», ділова гра «Урок мистецтва»
– уміння правильно визначати естетичну цінність художніх творів світової та національної культури	Круглий стіл за участю науковців, діячів мистецтв, працівників музею, лекції
Соціально значущий критерій	
– уміння розв’язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях	Ділова гра «Планування змісту мистецько-фахової, психолого-педагогічної та художньо-виконавської підготовки», тренінг «Комунікативна компетентність педагога»
– здатність спільно визначати цілі діяльності та реалізувати їх	Ділова гра «Урок мистецтва», тренінг «Комунікативна компетентність педагога»
– здатність визначити мету комунікації	Тренінг «Комунікативна компетентність педагога»
– здатність ефективно реалізувати громадянські права та обов’язки	Ділова гра «Я – громадянин»
– навички режиму праці та культурного відпочинку	Круглий стіл (за участю лікаря, психолога, науковців)
Предметно-процесуальний критерій	
– готовність до інноваційної діяльності	Круглий стіл «Використання інноваційних технологій на уроках мистецьких дисциплін», методичний аукціон
– знання та забезпечення реалізації змісту та структури базисного навчального плану	Мозковий штурм «Модель сучасного вчителя мистецьких дисциплін», тест-практикум
– створення специфічного мистецького простору засобами мультимедійних технологій	Метод проектів
– постійна робота з періодикою, уміння знаходити інформацію з дисципліни, яку викладає вчитель, та вибирати її	Ділова гра «Урок мистецтва», практикум за участю працівників бібліотеки, викладача ІКТ
Надпредметний критерій	
– нестандартне мислення	Ділова гра «Урок мистецтва», мозковий штурм «Модель сучасного вчителя мистецьких дисциплін», методичний аукціон
– позитивне ставлення до себе, інших людей, до життєвих перспектив, володіння засобами саморегуляції, активна життєва позиція	Тренінг «Розвиток особистості», ділова гра «Планування змісту мистецько-фахової, психолого-педагогічної та художньо-виконавської підготовки».
– здатність застосовувати ІКТ у навчанні та повсякденному житті	Метод проектів

Метод проектів сприяв розвитку вмінь створювати специфічний мистецький простір засобами мультимедійних технологій та здатності застосовувати ІКТ у навчанні та повсякденному житті.

Метод круглого столу за участю науковців, діячів мистецтв, працівників музею створив сприятливі умови для розвитку уміння правильно визначати естетичну цінність художніх творів світової та національної культури, навичок режиму праці та культурного відпочинку, готовності до інноваційної діяльності вчителя мистецьких дисциплін.

Мозковий штурм «Модель сучасного вчителя мистецьких дисциплін» розвивав уміння приймати ефективне рішення у проблемних ситуаціях, поглибив знання вчителів зі змісту та структури базисного навчального плану, а тест-практикум забезпечив їх реалізацію на практиці.

Тренінг «Розвиток особистості», ділова гра «Планування змісту мистецько-фахової, психолого-педагогічної та художньо-виконавської підготовки» допомогли вчителям звернутися до особистісних проблем і змінити негативне ставлення до себе, інших людей, до життєвих перспектив на позитивне, що вплинуло на їх життєву позицію з пасивної на активну, вправи на володіння засобами саморегуляції сприятимуть прийняттю ефективних рішень у проблемних ситуаціях і стануть у пригоді у будь-якій життєвій ситуації, якщо їх повторювати у щоденній роботі вчителя над собою.

Для підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін за предметно-процесуальним критерієм, окрім активних методів навчання, ми використовували методи, які пов'язані з особливостями викладання предметів мистецького циклу: емоційної та художньо-педагогічної драматургії, імпровізації, створення ситуації творчого пошуку, колективного осмислення та вільного аналізу, паралельного навчання (табл.1).

На контрольному етапі формуючого експерименту відбулося проведення аналізу експериментальних даних, отриманих у результаті впровадження в практику визначених нами педагогічних умов підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти. У ході діагностики були отримані сумарні показники, які дозволили визначити рівень кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін після експерименту.

Узагальнення результатів діагностики вчителів експериментальної та контрольної груп на контрольному етапі дослідження дозволило представити динаміку підвищення рівня кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін за результатами впровадження педагогічних умов на початок і кінець експерименту.

«Адаптивним» (найнижчим) рівнем кваліфікації володіють 6,45% вчителів мистецьких дисциплін у експериментальній групі та 12,00% вчителів мистецьких дисциплін у контрольній групі. «Репродуктивний» рівень кваліфікації мають 22,05% вчителів мистецьких дисциплін у експериментальній групі та 31,20% вчителів мистецьких дисциплін у контрольній групі. На «системному» рівні знаходяться 47,31% вчителів у експериментальній групі та 39,50% вчителів у контрольній групі. «Креативним» (найвищим) рівнем кваліфікації володіють 24,19% вчителів мистецьких дисциплін у експериментальній групі та 17,30% вчителів мистецьких дисциплін у контрольній групі.

Отже, в експериментальній групі кількість досліджуваних з адаптивним рівнем кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін зменшилась на 6,59%, з репродуктивним – зменшилась на 8,86%, системним – збільшилась на 8,06%, а з креативним – збільшилась на 7,39%; в контрольній групі відбулися такі зміни: кількість досліджуваних з адаптивним рівнем кваліфікації зменшилась на 1,39%, з репродуктивним – не змінилась, з системним – збільшилась на 0,6%, а з креативним – збільшилась на 0,79%.

Таким чином, проведені діагностичні заходи показали, що кількість учителів мистецьких дисциплін, які досягли креативного рівня кваліфікації, тобто підвищили свою кваліфікацію, у експериментальній групі (24,19%) в 1,39 разів більше, ніж у контрольній (17,30%).

Висновки. Обробка результатів проведеного експериментального дослідження дає підстави вважати, що педагогічні умови (орієнтація змісту підвищення кваліфікації на сучасні вимоги до рівня професійної компетентності вчителів мистецьких дисциплін; особистісно орієнтована спрямованість освітнього процесу; реалізація комплексності, інтегративності та поліхудожності навчання; використання активних методів навчання з урахуванням

особливостей викладання мистецьких дисциплін) є фактором підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти. Отримані результати повністю підтвердили гіпотезу дослідження і свідчать про доцільність подальшого впровадження визначених педагогічних умов у процес підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти.

Література:

1. Жук А.И. Активные методы обучения в системе повышения квалификации педагогов : учеб.-метод. пособие / А.И. Жук, Н.Н. Кошель. – [2-е изд.]. – Мн. : Аверсэв, 2004. – 336 с.
2. Концепція розвитку післядипломної освіти України. – К. : Видавничо-редакційний центр ЦППО АПН України, 2002. – 12 с.

Стаття містить у собі узагальнення результатів наукового дослідження щодо впровадження педагогічних умов підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти.

Ключові слова: вчителі мистецьких дисциплін, система післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, педагогічні умови.

Статья содержит обобщение результатов научного исследования педагогических условий повышения квалификации учителей художественно-эстетических дисциплин в системе последипломного образования.

Ключевые слова: учителя художественно-эстетических дисциплин, система последипломного образования, повышение квалификации, педагогические условия.

The article contains a summary of the results of scientific research of pedagogical conditions for increasing teacher artistic and aesthetic disciplines in the postgraduate education.

Keywords: teacher of art and aesthetic disciplines, the system of postgraduate education, professional development, pedagogical conditions.

Е.С. Астрейко, Н.С. Астрейко, Я.А. Войнова
г. Мозырь, Республика Беларусь

ПРАКТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПОРТФОЛИО СТУДЕНТА КАК СРЕДСТВА ПОДГОТОВКИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

На современном этапе социально-экономические условия нашей республики требуют повышения кадрового потенциала на основе модернизации системы непрерывного профессионального образования. Ключевой фигурой остается педагог – личность активная, целеустремленная, деятельностьная, совершенствующая профессиональные качества для решения задач, поставленных перед ней государством и обществом.

Однако современная педагогическая действительность характеризуется высоким темпом изменений, обогащением направлений содержания деятельности учителя, усилением требований к его личностным и профессиональным качествам, результатам труда. Следовательно, сегодня он должен быть готов гибко реагировать на изменения образовательной ситуации, быстро адаптироваться к новым условиям, учитывать специфику существующих педагогических систем, стремиться в полной мере реализовать свой личностно-профессиональный потенциал.

В связи с этим процесс модернизации общего среднего образования в Республике Беларусь ставит перед педагогической общественностью ряд новых задач, успешное решение которых будет способствовать обеспечению качества подготовки подрастающего поколения:

- мотивация к образовательным достижениям;
- формирование (совершенствование) личностных пристрастий, построение собственной шкалы ценностей;
- развитие личностно-профессионального креативного мышления;